

תוכן

3	מבוא	
4	1. רקע התקופה – האביב הערבי בתוניסיה	
4	1.1 משחרור למהפכה	
6	1.2 טכנולוגיה בשירות האביב הערבי	
7	2. מעמדה של האישה התוניסאית בחברה טרם האביב הערבי	
7	2.1 בין מעמדם של גברים ונשים בחברה הערבית	
8	2.2 חוקי הקוראן והתרבות הערבית	
10	3. שינויים במעמד האישה לאחר האביב הערבי	
10	3.1 ממהפכה אל הלא-נודע	
11	3.2 מעמדה המתבסס של נשים בתוניסיה	
12	4. סיכום	
14	5. מקורות	

מבוא

האביב הערבי הינו הכינוי המוכר לגל המחאה אשר התעורר בחודש דצמבר בשנת 2010 במדינות ערב. אותותיו הראשונים של גל מחאה חסר תקדים זה החלו בתוניסיה והמשיכו להתפשט במדינות שכנות, ביניהן תימן, מצרים ולוב, כאשר פעולותיהן המרכזיות של האזרחים שלקחו בו חלק היו התקוממויות, הפגנות, מעשי מחאה ואלומות בתגובה למשטרים המדכאים במדינות המשתתפות. מטרתם העיקרית של הפעילים החברתיים היתה להפיל את המשטר השורר במדינות בטענה כי ישנם תנאים של רעב, עוני ואבטלה אשר נובעים משיטות המשטר המתקיימות במדינות. לא כל שכן, הפעילים האמינו כי מתקיימת הפרה של זכויות אדם בסיסיות אשר שורשיה החלו עוד שנים קודם לכן. בנוסף, החירות המוגבלת במדינות היא שהכריעה את העם לצאת כמחאה נגד השלטון וזאת בעקבות ראשי מדינות שאחזו שנים רבות בשלטון (Ajami, 2012).

בניגוד למה שניתן לחשוב, נשים ערביות רבות לקחו חלק במהפכה שהתחוללה, דבר אשר בתורו תרם לשינוי התפיסתי אודות מעמדן בחברה. מעמד האישה במדינות ערב ובאסלאם נקבע על ידי התרבות וההיסטוריה באותם אזורים וכמו כן על ידי ההלכה המוסלמית. בכתבים הקדושים לאסלאם מתקיים ביטוי להבדלים המגדריים שמקורם בחוקים דתיים המתאייסים לחובות וזכויות שונות של כל אחד מהמינים בנושאים כמו כלכלה, מוסר, קוד לבוש ונישואין. ההבדלים המגדריים הינם תלויי חברה ותרבות, והוויכוח המרכזי אודות זכויותיהן של הנשים מתקיים בין הקבוצה השמרנית לבין הקבוצה הליברלית, כאשר כל אחת מהן רואה חשיבות שונה ליחס הניתן לנשים. על פי השמרנים, ההבדלים המגדריים נובעים מתפקוד ואחריות שונים של כל אחד מהמינים ואילו הליברלים טוענים כי ההלכה האסלאמית אינה רלוונטית עוד ונכתבה לפני שנים רבות, כך שאין יותר מקום להבדלים המגדריים המצוינים בה (Mayer, 2012). האביב הערבי הוביל ברמה רבה לביטול ההבדלה המגדרית בין נשים לגברים במהפכה בעקבות הכרתם של גברים בכוחן של הנשים הערביות. הכרתם בכוחן נבעה מאפשרותן של הנשים להרים את קולן, להביע את דעתן ולהשפיע על הנעשה במדינה. לא כל שכן, תפיסתן של הנשים את עצמן בחברה השתנה והתעצמה עם המהפכה, וזאת מאחר והן נחשפו לכוחן הבלתי מעורער אשר יכול להשפיע על חברה שלמה (Shteiwi, 2011).

במסגרת מחקר זה אבקש לחקור את השינוי המעמדי של נשים בתוניסיה בעקבות המהפכה, תוך התייחסות לחוקים הקשורים לנשים בתקופה זו וזאת על מנת לבחון האם יושמו בחיי היום יום בתוניסיה. כמו כן, אבקש לבחון את ההבדל בין החוקה הישנה של תוניסיה לבין זו החדשה שנכתבה לאחר האביב הערבי בכדי ליצור השוואה במתן זכויות האישה באופן רשמי בעקבות המהפכה. בנוסף, אסקור מאמרים הרלוונטיים לנושא וקטעי עיתונות להדגמת הלך הרוח באותה העת. בכך, תיווצר תמונה בעלת מספר נקודות מבט אשר לבטח תעשיר את הידע אודות מעמדן של נשים בתוניסיה, ואת המשמעות של מהפכות כמו זו שהתרחשה בתוניסיה ובמדינות אחרות כלפי היכולת של נשים ליהנות מההבטחה המודרנית לשינוי ולהשקפת עולם ליברלית ואולי אף הוגנת במידה מסוימת יותר.

עבודה זו תחולק למספר חלקים. תחילה, בפרק הראשון אבקש לחקור את רקע התקופה ממנו עלו קולות המחאה של האביב הערבי בתוניסיה. פרק זה יכיל שני חלקים, כאשר בחלק הראשון אבקש לתאר את פרוץ המהפכה תוך התייחסות להיבטים פוליטיים וחברתיים דרכם אסביר את התהליך אותו עברה תוניסיה מתחילת המהפכה ועד סופה תוך התייחסות למעמד הנשים, ואילו בחלק השני אעסוק בעיקר בפן הטכנולוגי אשר מבטא את הקריאה להשקפה מודרנית יותר של העמים הערביים, אשר גישתם לידע ולחיבור עם אחרים גדלה באופן משמעותי.

בפרק השני של עבודת מחקר זו אתיחס למעמד האישה בחברה התוניסאית עד לימי המהפכה. בחלקו הראשון של הפרק אבקש להבין כיצד מתבטא הפער בין נשים וגברים בחברה הערבית ומדוע פער זה נשמר ומעצב את התרבות הערבית במדינות ערביות שונות. בחלק השני של הפרק, אתמקד בחוקי ההלכה של הקוראן, אציג אותם, ואראה כיצד שילוב של חוקיות דתית, מסורת ותרבות מייצר מציאות שבה האישה הערבית מתקשה לבטא חופש או להציג רצון משל עצמה במדינות הערביות.

1. רקע התקופה – האביב הערבי בתוניסיה

1.1 משחרור למהפכה

המהפכות הערביות, שבמידה מסוימת עדיין נמשכות וצצות מעת לעת, כל אחת מהן בעלת תזמון שונה, יוצרות יחדיו טיפוגרפיה מחודשת של שחרור אשר אינו מושתת עוד על יסודות הקולוניאליזם או הפוסט-קולוניאליזם בנוגע לשליטה. השינוי המבני מצביע על עצמאות אחרת ואף קיצונית יותר, כאשר מדובר ברצון בלתי מתפשר להגעה אל דמוקרטיה במדינות ערב. מהפכות אלו אינן מונעות אך ורק על ידי הפוליטיקה של "שכפול" המערב, אלא יש כאן דרישה שורשית להתאמת הערכים האסלאמיים אל תרבות מחודשת, מותאמת לתפיסות מודרניות בנוגע לעמים הערביים. המהפכה שהתרחשה ביקשה לקרוא תיגר על הפרדות על רקע אתניות ומגדר בקרב העמים (Dabashi, 2012).

את תחילתו של האביב הערבי ניתן לזהות בסוף שנת 2010. בחודש דצמבר בשנה זו התרחש אירוע מכונן בו טארק א-טייב מוחמד אבן בועזיזי הידוע בשם מוחמד בועזיזי, ירקה תוניסאי, הצית עצמו במרכז השוק בעיר סידי בוזיד בתור מחאה על כך שמשטרת תוניסיה סגרה את דוכן הירקות ממנו התפרנס. אירוע זה נתפס בתור הזרז למהפכה עממית שהובילה לבסוף לנפילת שלטון בתוניסיה. לא כל שכן, גלים אודות המחאה התעוררו במדינות ערביות נוספות וברחבי העולם. האירועים שהובילו את בועזיזי לנקוט בצעד טרגי זה הביאו להפגנות מחאה מול בניין העירייה אשר נמשכו במשך יותר משבועיים, במהלכם ניסו כוחות המשטרה להשקיט את ההפגנה. מעורבות המשטרה היתה לגורם התססה נוסף בקרב המפגינים אשר הגיבו באלימות חריפה יותר. בהמשך, הפגנות המחאה התפשטו לערים נוספות, עד הגעתן לעיר תוניס, בירת תוניסיה. זעמם ומורת רוחם של המפגינים היה כה מאיים עד שהביא לבריחתו של נשיא המדינה, זין אל-עאבדין בן עלי, מתוניסיה לערב הסעודית בחודש הראשון לשנת 2011 (Kuhn, 2012).

לאחר בריחתו של הנשיא בן עלי, מפלגת אל-נהדה ("התחייה") האיסלמיסטית חזרה לתוניסיה והיה עליה להתמודד עם אוכלוסייה בעלת ציפיות מודרניות מתקדמות. ניתן להגיד כי החברה בתוניסיה הינה בעלת אלמנטים מערביים רבים בעשורים האחרונים, מדובר באנשים משכילים עם תפיסת עולם ברורה בנוגע לאמור להתרחש לאחר אקט הבריחה של הנשיא. אוכלוסייה זו מראה התנגדות נחרצת ליישום בלתי מבוקר של עקרונות הדת. עם זאת, אל-נהדה, מפלגה בעלת צביון דתי, זוכה בבחירות כאשר הם זוכים למעט יותר משליש הקולות במדינה. על אף בחירתו של חלק נכבד מהעם במפלגה זו, אין היא יכולה לנהל את המדינה לבדה וכך היא נאלצת לחבור למפלגות המסתייגות בנוגע לדת, חלקן אף חילוניות לגמרי. מפלגות אלו עבדו בימים ההם על ניסוח חוקה אשר תתאים לרוח התקופה, וכך אל-נהדה מאבדת כוחה עם הזמן. לאחר תקופת זמן, אל-נהדה נאלצים להתפטר ובמקומם מתמנה ממשלה אשר מוציאה חוקה התואמת יותר את תפיסות המערב. מרגע זה, ונכון גם לבחירות שהתקיימו בתוניסיה בשנת 2014, צביונה של המדינה הופך